

Ferenczi Ilona

A genfi zsoltárok helye a magyarországi református és evangélikus énekeskönyvben¹

Talán meglepőnek tűnik, hogy az előző előadások után, amelyek a reformátusok és az evangélikusok által egyaránt használt közös énekkincset vizsgálták,² most a genfi zsoltárokról mint közös örökségről esik szó. Hiszen a genfi zsoltárok fordítása a református Szenci Molnár Albert személyéhez fűződik, a zsoltárok pedig a mai napig meghatározták és ma is meghatározzák a református egyház hivatalos énekeskönyvének törzsanyagát. Pedig a magyar nyelvű genfi zsoltárok első magyarországi kiadása nem kifejezetten a református egyházhhoz kötődik. Az viszont kétségtelen, hogy a genfi zsoltároskönyv a továbbiakban elsősorban a református egyház gyakorlatát jellemezte. Az evangélikus egyház ezzel szemben évszázadokon keresztül egészen a mai napig nem tulajdonított neki jelentőséget.

A Psalterium Ungaricum, a Szenci Molnár által fordított magyar zsoltárkönyv német nyelvterületen rövid időn belül háromszor jelent meg.³ Ezekben a kiadványokban az első versszakok hangjegyesek, ismétlődő dallam esetén utalás található más zsoltárra. A külföldi kiadásokat követte az első magyarországi kiadás 1635-ben Lőcsén, amelyben a második rész önálló címlapján olvasható: *Psalterium Ungaricum, azaz Szent Dávid királynak és prófétának 150 zsoltárai*, vagyis egyezik az 1607-es kiadással, de nincsenek benne hangjegyek.⁴ A következő években hasonló módon Lőcsén, Bártfán, Váradon és Debrecenben is megjelent a zsoltárkönyv ugyancsak dallamok nélkül (1642: Lőcse; 1647:

Ferenczi Ilona zenetörténész, egyházzenész, tudományos főmunkatárs (MTA BTK Zenetudományi Intézet).

¹ A Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara és a Magyarországi Református Egyház által 2013. október 24–26-ig *Megőrzés és megújítás* címmel az új énekeskönyvről rendezett egyházzenei konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata. — A bevezetőben egy pozitív és egy negatív példa hangzott el a genfi zsoltárok használatával kapcsolatban. A 90-es években a schrobenhauseni (bajor, késő gótikus) Szt. Jakab katolikus templomban teljesen meggyőző, sőt felemelő volt a 136. genfi zsoltár liturgikus előadása: a zsoltár versről versre változó első fél versét az előénekes (pap) szólaltatta meg, a második fél verset, a refrént pedig a gyülekezet orgonakísérettel. Ezzel szemben, ugyancsak a 90-es években, a Bécsi kapu téri ökumenikus pünkösdi vesperára készülve különös módon éppen egy református gyülekezet kórusának kellett megtanítani az 51. genfi zsoltárt.

² H. HUBERT Gabriella *Közös énekek és énekeskönyvek a 16-17. században*, ECSEDI Zsuzsa *A közös énekanyag mai lehetőségei* címmel tartott előadást.

³ Herborn 1607, Hanau 1608, Oppenheim 1612, vö. HELTAI János et al. (szerk.): *Régi Magyarországi Nyomatványok* 3. (a továbbiakban RMNy) 1636–1655. Budapest 2000. RMNy Nr. 962, 971, 1037. A zsoltároskönyv kritikai kiadását ld. *Szenci Molnár Albert költői művei*. Sajtó alá rendezte STOLL Béla. A dallamokat összeállította CSOMASZ Tóth Kálmán. Régi Magyar Költők Tára XVII. század 6. Akadémiai kiadó, Budapest 1971. 9–335, jegyzetek 402–424.

⁴ RMNy Nr. 1628.

Bártfa; 1648, 1651, 1654, 1655: Várad; 1651: Debrecen)⁵. Ugyanebben az időben a magyar nyelvű genfi zsolttárok amszterdami kiadása viszont tartalmaz hangjegyeket (1644, 1645, 1650).⁶ Az önálló zsolttároskönyvek közül az első hazai hangjegyes kiadvány ugyancsak Lőcsén látott napvilágot 1652-ben.⁷

Jómagam régebben úgy gondoltam, hogy a Genfi zsolttároskönyv sosem jelenhetett meg dallamok nélkül, hiszen a szájhagyományban nem lehetett bízni, nem lehetett rá támaszkodni, nem úgy, mint az elsősorban magyar nótajelzésekkel ellátott énekeket tartalmazó, kizárólag szöveges énekeskönyvek esetében. Legtöbbször azonban nem így történt. Valószínűleg a költséges kottakiadás vagy a kottakiadáshoz nem értés lehetett az oka a dallam/hangjegy nélküli kiadásoknak.

A felsorolt kiadványokban a zsolttárcsönyv többféle címmel szerepel, köztük a legterjedelmesebb: *Psalterium Ungaricum. Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsolttári a francia nótáknak és verseknek módjukra most újonnan magyar versekre fordítottak és rendeltettek*. A zsolttárcsönyv minden esetben önálló részként, külön tömbben jelent meg.

E rövid áttekintésben fontosnak tartom megjegyezni, hogy a XVII. század közepén, Váradon két, Lőcsén pedig egy olyan énekeskönyvet is kinyomtatottak, amelyek egyéb zsolttárparafrázisokat (is) tartalmaznak,⁸ vagyis Szenci Molnár zsolttáraival egy időben olyan zsolttárkölteményeket is kiadtak, amelyek 70-80-90 évvel korábban, a XVI. században keletkeztek. A közel száz zsolttár, a psalmusokból való isteni dicséreték szerzői többek között Huszár Gál, Sztárai Mihály, Batizi András, Skaricza Máté, Szegedi Gergely, Bogáti Fazekas Miklós, Milotai Nyilas István, Thordai Benedek, Kecskeméti Vég Mihály. Erre azért is érdemes felfigyelnünk, mert a XX. századi énekeskönyvek szerkesztésénél, az énekek összeállításánál szempont lehetett és most ismét szempont lehet a zsolttárcsönyv tágabb értelmezése. Bár tudjuk, hogy az első kiadást követő háromszáz év alatt több mint százszor jelent meg a Genfi zsolttárcsönyv, minket most inkább a mai és jövőbeli használata érdekel.⁹

Először a ma használatos evangélikus énekeskönyv¹⁰ Szenci Molnár Albert által fordított zsolttárait tekintjük át; a hat zsolttár: 8. (44), 25. (321), 42. (76), 65. (488), 90. (339), 134 (46). Rejtetten még egy genfi zsolttár került be ebbe az énekeskönyvbe, mégpedig a 136. (55).¹¹

⁵ RMNy Nr. 1947, 2163, 2254, 2406, 2564, 2624, 2363.

⁶ RMNy Nr. 2045, 2091, 2305.

⁷ RMNy Nr. 2420.

⁸ Várad 1648, 1655, RMNy Nr. 2254, 2624 — dallamok nélkül, Lőcse 1652, RMNY Nr. 2532 — dallamokkal, de ide tartozik a már említett 1635-ben nyomtatott Lőcsei énekeskönyv is.

⁹ Emiatt sem jártam utána például annak, hogy hányszor jelent meg az 1607-os első kiadást követve dallamokkal vagy anélkül.

¹⁰ *Evangélikus énekeskönyv*. A Magyarországi Evangélikus Keresztyén Egyház énekeskönyve. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest 1982.

¹¹ Ezt viszont —alig érthető módon— nem Szenci Molnár Alberttől vettük át, hanem az angol Miltontól, aki nyolc genfi zsolttárt ültetett át angolra, kettőt, köztük a 136.-at *Let us with a gladsome*

És most térjünk át a legfontosabbra, a református énekeskönyvre! Több évtizede figyelem a református énekeskönyv új kiadásának előkészítésében résztvevő református egyházzeneszek közreműködését, vergődését, olykor tanácsalanságát. Nem tudtak megegyezni, és úgy látom, ma is az a helyzet, hogy azon vitáznak, milyen szöveggel és milyen dallamalakkal kerüljenek be majd az új énekeskönyvbe a genfi zsoltárok. Megváltoztathatják, modernizálhatják-e a szöveget, ki lehet-e hagyni versszakokat, mint ahogyan az történt az 1948-as énekeskönyvnél, kell-e diézis a dallamokhoz, mindenesetben ragaszkodjunk-e az eredeti genfi ritmushoz, és így tovább.

Számomra egyre inkább az a kérdés fogalmazódott meg: ott van-e a helye az énekeskönyvben az egész genfi zsoltárkönyvnek Szenci Molnár fordításában, vagy csak annak egy részét kell felvenni. Ha igen, vagyis mind a 150 Szenci Molnár zsoltárt ki kell adni, akkor folytathatjuk a fenti vitákat, ha pedig nem, akkor is vitázhatunk, de csak a kiválasztott zsoltárokról. Rögtön az elején szeretném leszögezni, hogy mondandómat abból az álláspontból készítettem, hogy némileg segítsék református testvéreimnek: ne ragaszkodjanak tüzzel-vassal azoknak a zsoltároknak a gyülekezeti énekeskönyvben való megjelenítéséhez, amelyeket az utóbbi évtizedekben (nehezen merem kimondani, de biztos vagyok abban, hogy az utóbbi évszázadokban, vagyis soha) nem énekeltek, és tegyük hozzá, valószínűleg a következőkben sem fognak. Mindezt teszem annak tudatában, hogy az új Református Énekeskönyvet előkészítő Énekeskönyvi Bizottság munkájáról szóló beszámolóban, amely a Református egyházzeneszek honlapján olvasható, s amely a Magyar Református Egyház XIII. zsinati ciklusának 12. ülésére 2013. április 25-én készült, az elvi alapozás három eleme közül a másodikban ez olvasható: „A zsoltárkönyv (=150 genfi zsoltár) megőrzését (a Liturgiai Bizottság előzetesen zsinatilag elfogadott javaslatára szerint) vállaltuk, állandó és sokrétű istentiszteleti használatának módját keressük.” A döntés szerint ezenkívül 50–60 egyéb zsoltári ének, régi és új parafrázisok kerülnek az új énekeskönyvbe.

Kérdésselvetésem jogosságának alátámasztására végeztem el először egy felmérést, majd egy olyan gyűjteményt vizsgáltam meg, amely Szenci Molnár halála után egy évvel keletkezett, ezt követően pedig a régebbi és a legújabb svájci énekeskönyvet tanulmányoztam. Mindezekhez szeretném hozzáfűzni, hogy a felmérést és vizsgálatokat nemcsak mint evangélikus gyülekezeti tag, egyúttal papné és zenetörténész folytattam, hanem mint aki tíz éven át rendszeresen részt vett egy budapesti református gyülekezet életében és több alkalommal egy-egy hónapot töltött egy svájci német nyelvű gyülekezetben.

mind szöveggel tizenöt éves korában. Bár Milton a zsoltár mind a 26 versét lefordította, az evangélikus énekeskönyvben csak öt verse kapott helyet, amelyeket az évtizedek alatt kedveltté vált kínai dallamra kell énekelni. — Az evangélikus énekeskönyvben található genfi zsoltárok mindegyike szerepel majd a református énekeskönyvből általam kiválasztottak között. Az előző (dunántúli) ev. énekeskönyvbe a 8. és 42. csak szöveggel, a pótrészbe dallammal a 90. zsoltár került be.

A felméréshez kezdetnek végigvettem az 1948-ban megjelent református próbaénekeskönyv,¹² vagyis a ma is általános használatban lévő református énekeskönyv 150 zsoltárát, majd egy hónap elteltével megismétltem a feladatot. Először három kategóriába soroltam a zsoltárokat: 1) feltétlen javasolt, 2) esetleg javasolt, 3) semmiképpen nem javasolt zsoltárok. A kategóriába sorolás szempontjai a következők voltak: a szöveg ma is érthető, egyértelmű legyen, a zsoltár lehetőleg teljes maradjon, a 150 zsoltár közül ne legyen tartalmi ismétlés, a dallam könnyen vagy viszonylag könnyen énekelhető-elsajátítható legyen. Vizsgálatom alapján az énekeskönyvbe a következő zsoltárokat javasolom, összesen 35 zsoltárt, ezekből négy került a második, az esetleg javasolt zsoltárok kategóriájába, amelyeknek számjegyét az alábbi táblázatban kurzívtam:¹³

1	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>8</u>	<u>19</u>
<u>23</u>	<u>25</u>	32	<u>33</u>	<u>36</u>
<u>38</u>	<u>42</u>	<u>47</u>	50	51
<u>61</u>	<u>65</u>	<u>66</u>	<u>67</u>	<u>68</u>
<u>77</u> v. 86	<u>81</u>	84	89	<u>90</u>
96	<u>105</u>	111	<u>130</u>	<u>134</u>
135	<u>136</u>	<u>138</u>	<u>140</u>	<u>150</u>

Ezt követően az Eperjesi graduálban 1635-ben lejegyzett Szenci Molnár-zsoltárokat vettem számba, összesen 19 szöveget, amelyek háromféleképpen fordulnak elő a kéziratban.¹⁴ Csak szöveggel, vagyis dallam nélkül: 23. (582), 77. (596), 134. (600); Goudimel négyszólamú feldolgozásában: 5. (579), 6. (552), 8. (553), 19. (551), 33. (554), 38. (550), 42. (555), 61. (556), 71. = 31. (580), 81. (557), 86. (559), 94. (581), 140. (558); valamint új négyszólamú feldolgozásban: 67. (560), 99. (562), 130. (573). A 19 zsoltárból 15 szerepel az én általam a református énekeskönyvből kiválasztottak között, ezeket a táblázatban kövér számmal jelöltem.

Következő lépésként a régebbi svájci énekeskönyvet vizsgáltam meg, amelyet 1952-ben adtak ki a németajkú reformátusok részére.¹⁵ Ebben 2–40. számig szerepelnek zsoltárok, amelyekből 30 genfi, a többi más eredetű zsoltárparafrázis. A genfi zsoltárok:¹⁶ 5. (2), 8. (3), 12. (4), 22. (5), 25. (6), 32. (8), 33. (9), 36. (10), 38. (11), 42. (12), 47. (13), 51. (14), 65. (16), 68. (18), 77. (19), 84. (20), 85. (21), 93. (23), 97. (24), 98. (25), 99. (26), 105. (29), 107. (30), 117. (31), 118. (32), 121. (33), 126. (35), 127. (36), 134. (38), 138. (39). Nem genfi: 31. (7), 62. (15), 67.

¹² *Énekeskönyv magyar reformátusok használatára*. A Magyarországi Református Egyház kiadása. Budapest 1948.

¹³ A táblázatba a kövér és aláhúzott számokkal a későbbi vizsgálatok eredményei is bekerültek.

¹⁴ Zárójelben a kiadvány számaira hivatkozom, ld. *Graduale Ecclesiae Hungaricae Epperiensis* 1635. Edited and introduced by Ilona Ferenczi. Budapest 1988 (Musicalia Danubiana 9/1, 2).

¹⁵ *Gesangbuch der Evangelisch-reformierten Kirchen der deutschsprachigen Schweiz* [1952].

¹⁶ A legújabb svájci énekeskönyvbe átvett genfi zsoltárok számjegyét itt kurzívtam.

(17), 87. (22), 100. (27), 103. (28), 124. (34), 130. (37 — 2 dallammal, egyik sem genfi!), 146. (40).

Az 1998-ban kiadott új svájci énekeskönyvben¹⁷ lényegesen bővebb és többretegű a zsoltáranyag: 1–149-ig zsoltárok és más bibliai énekek, pl. istentisztelet a Bibliában. A régi svájci énekeskönyv 30 zsoltárából 6-ot nem vettek át az újba (12., 32., 51., 85., 93., 97.), de 11 genfi zsoltár újonnan került be (6., 13., 23., 24., 30., 66., 90., 113., 136., 149., 150.). Így összesen 35 genfi zsoltár szerepel az új svájci énekeskönyvben,¹⁸ a tartalmi egybeesés 20 zsoltárra vonatkozik, ezeknek számjegyét a fenti táblázatban aláhúzással jelöltem: 5. (5), 6. (6), 8. (7), 13. (10), 22. (14), 23. (15), 24. (19), 25. (20), 30. (22), 33. (25), 36. (27), 38. (29), 42. (30), 47. (33), 65. (40), 66. (41), 68. (44), 77. (46), 84. (47), 90. (48), 98. (55), 99. (56), 105. (66), 107. (67), 113. (68), 117. (72), 118. (75), 121. (78), 126. (80), 127. (82), 134. (89), 136. (90) (az ismert kínai dallammal Nr. 91), 138. (92), 149. (101), 150. (102). A „genfi zsoltárok” használata itt elsősorban a dallamokra vonatkozik, hiszen a Lobwasser-féle legelső német fordításból¹⁹ mindössze egy található a szövegek között, az is átalakítva (118. zsoltár Nr. 75), Cornelius Becker²⁰ fordításaiból is csak három. A többi a zsoltárparafrázisok széles skáláját adja a 46. zsoltár Luther szövegétől a XX. századi modern zsoltárfordításokig, kánonkig, és ami újdonságnak számít: a 106–146. szám alatt megjelent zsoltárok dallam nélkül, kizárólag olvasásra, együtt mondásra szánt zsoltárok.

A svájciak tehát az évszázadok során nem ragaszkodtak az első fordításokhoz, hanem a XIX. és a XX. században folyamatosan megújították az énekek nyelvezetét.²¹ Úgy vélem, a svájci minta segíthet abban, hogy mi is világosabban lássunk. Tudomásul kell vennünk, hogy a genfi zsoltároskönyv nem maga a Szentírás, hanem zsoltárparafrázisok gyűjteménye. A Biblia nyelvét időnként modernizáljuk, a Szenci Molnár Albert-szövegekkel alapvetően ezt nem lehet megtenni. Azok úgy jók, ahogyan vannak. Csak legtöbbjük a francia dallamokkal együtt nem alkalmas gyülekezeti éneklésre.²² Valljuk be, a zsoltárokat eredetileg amúgy sem költött strófás dallamokra szánták.

¹⁷ *Gesangbuch der Evangelisch-reformierten Kirchen der deutschsprachigen Schweiz*. 1998.

¹⁸ A számbeli egyezés az általam kiválasztott zsoltárokéval teljesen véletlen.

¹⁹ Ambrosius LOBWASSER: *Der Psalter des Königlichen Propheten David*. Leipzig 1573.

²⁰ Cornelius BECKER: *Der Psalter Davids Gesangweis*. Leipzig 1602.

²¹ Erre azért is volt szükség, mert már a XVIII. század végén a zürichi lelkész, J. K. Lavater hevesen támadta a Lobwasser-zsoltárokat. Ld. Hans-Jürg STEFAN: „Johann Kaspar Lavaters Specialgravamen gegen den Gesang der Lobwasserschen Psalmen”, in Eckhard Grunewald, Henning P. Jürgens und Jan R. Luth (szerk.): *Der Genfer Psalter und seine Rezeption in Deutschland, der Schweiz und den Niederlanden, 16.–18. Jahrhundert*. Frühe Neuzeit. Band 97. Max Niemeyer Verlag, Tübingen 2004. 391–410, valamint Jürgen HENKYS: „Die deutsche Neutextierung des Genfer Psalters durch Matthias Jorissen (1798). Hymnodisches Erbe und Geist der Zeit. Ugyanott. 331–346.

²² Képzeljük csak el, ahogyan a gyülekezet együtt zengi a 131. zsoltárt: *Uram, nem úz nagyra szívem, szemem nem hányom magasán, nem leledzen oly dolgokban, kik fölülhaladnak engem.*

Az életrajzi adatok alapján ismeretes, hogy Szenci Molnár néhány hónap alatt fordította le a zsoltárokat, s eközben Károli bibliafordítását is revideálta.²³ Azt ugyan már megvizsgálták az előző években, hogy a református énekeskönyvben Csomasz Tóth Kálmán által kiadott genfi zsoltárok szövege mennyire követi az eredeti Szenci Molnár zsoltárok fordítását; ezt a munkát végezte el A. Molnár Ferenc és Oszlánszki Éva.²⁴ Arról azonban kevés szó esik, hogy Szenci Molnár fordítása hogyan viszonyul a Szentíráshoz. Ha például a 121. zsoltár Károli fordításának első és utolsó két versét Szenci Molnár szövegével összevetjük, azonnal szembetűnik a különböző értelmezés, az eltérő tagolás és forma:

*Károli*²⁵

Felemelém az én szemeimet az hegyekre,
honnét jőne énnékem segítségem.

Az én segítségem az Úrtól vagyok,
ki teremtette az mennyet és az földet. ...

Az Úr megőriz tégedet minden gonosztól:
megőrizi az te lelkedet.

Az Úr megőrizi az te kimeneteledet és
bémeneteledet:
mostantul fogva mindörökké.

Szenci Molnár

Szemem az hegyekre vetem,
mert felül van nékem
minden segedelmem.

Isten az én reménségem,
ki az eget formálta
és ez földet alkotta.

Az Úr őrizze örökké
lelkedet esettől,
mentse meg veszélytől.

Az Úr híven megőrizze
az te kimenésedet
és te bejövésedet.

A gyülekezeti énekeknél, így a zsoltárénekeknél természetesen a szöveg szerepel az első helyen, a szöveg fontosabb, mint a dallam, mivel azonban az énekeskönyvnek énekelt szövegéről van szó, nem mellékes, hogy a szöveget milyen dallammal vagy dallamra éneklük. Vagyis: a gyülekezeti énekeknek nemcsak irodalmi, hanem zenei szempontból is megfelelőnek kell lenni. A mai magyar református egyházban többen pártfogolják a zsoltárok recitáló éneklésmódját, de még többen ellenzik azt. Ha a zsoltárokat recitáló énekléssel szembeállítom a genfi zsoltárokat, azoknak mindenképpen énekelhetőnek kell lenni. Ezért elkerülhetetlen, hogy a genfi dallamok minőségéről is szó essék.

²³ Vö. VÁSÁRHELYI Judit: *Eszmei áramlatok és politika Szenci Molnár Albert életművében*. Humanizmus és reformáció 12. Akadémiai kiadó, Budapest 1985. 12.

²⁴ Vö. A. MOLNÁR Ferenc—OSZLÁNSZKI Éva: *Szenci Molnár Albert zsoltárainak szövegahagyományozódásáról. A zsoltárok eredeti és a mai magyar református énekeskönyvben levő szövegeinek összehasonlítása*. Nyelvi és Művelődéstörténeti Adattár 12. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Debrecen 2011.

²⁵ *Szent Biblia ... Vizsoly 1590.*

A harmincöt kiválasztott genfi zsoltár dallama általában 4–8 soros, kiegyensúlyozott dallamvezetésű s ezért könnyen énekelhető, könnyen elsajátítható. A genfi dallamok jelentős része azonban —bármilyen fájó is, szembe kell nézni a realitással és ki kell mondani, hogy— nyakatekert és nehézkes. Némelyikük formája nagyon is szokatlan és terjengős, az ismétlődő sorok kissé rapszodikusán, váratlanul jelennek meg, a dallammozgás pedig nem kiegyenlített, számunkra nehézkes, idegen fordulatokkal terhelt. Különösen a 120. zsoltárt követően tűnik fel sok összefércelt dallam, olykor hangnemi bizonytalanság, amikor csupán a zárlat dönti el a hangnemet. Tudjuk, hogy a dallamok többségét Loys Bourgeois szerezte, aki tisztában volt a zene nagyszerűségével, azzal, hogy az egy oktávot kitevő hét-nyolc hangból milyen sokféle dallamot lehet létrehozni, vagyis a dallammozgás irányában, a hozzájáruló ritmusban és a formai alakításban milyen variációs lehetőségeket kínál ez a néhány hang.²⁶ És ezt lehet sokszor érezni: a kísérletezést, a próbálkozásokat, a mozaikokból összeállított dallamsorokat, nem pedig a szerves építkezést. Csak egyetlen dallamot idézek, a 48. zsoltár tízsoros dallamát, amelynek ismétlődő első és második sora után tízsorosra nyúlik a forma, s amelyben ráadásul a 9. és 10. sor jellegzetes nyitóformulájával azt mutatja, hogyan lehet egy éneket indítani, nem pedig lezárni.²⁷

A fentiek nyomán vajon ragaszkodnunk kell-e ahhoz, hogy a Szenci Molnár által fordított teljes zsoltároskönyv bekerüljön az új református énekeskönyvbe? Aki meg akarja ismerni a magyar nyelvű genfi zsoltárokat, annak rendelkezésére áll a fent idézett kritikai kiadástól²⁸ kezdve több részleges és teljes genfi zsoltárkiadás. A gyülekezeti énekeskönyvnek azonban nem feladata az, hogy kifejezetten irodalmi értékeket közvetítsen. A magyarországi református egyháznak talán nem szükséges magára vállalni, hogy énekeskönyvének jelentős (1/4–1/5) részében olyan énekeket közöljön, amelyeket sohasem énekelnek. Tisztában vagyok azzal, hogy az általam kiválasztott 35 zsoltár erős szűrés eredménye, de ha engedékenyebbek vagyunk és 70 zsoltárig alkuszunk, akkor is, minek megjelentetni a „maradék” 80-at? A beláthatatlan és felmérhetetlen, előreláthatóan eredménytelen szellemi munkát,²⁹ valamint a fölösleges anyagi áldozatot nem részletezem, mert ezek nem elsődleges szempontok.

A magyarországi református egyház komoly és időtálló kincse a Szenci Molnár által fordított zsoltároskönyv, amelyet sokszor nem becsültünk eléggé. De ugyanakkor komoly teher is, amelyet túlbecsülni, misztifikálni sem kellene,

²⁶ Vö. Loys BOURGEOIS: *A muzsika igaz útja*. Fordította Jeney Zoltán. Budapest 2003. 52.

²⁷ Hogy már a XVII. században sem fogadták el a genfi dallamokat, mutatja, hogy Szenci Molnár genfi zsoltár fordításaira új magyarországi dallamok, sőt kompozíciók születtek, erről ld. FERENCZI Ilona: „Az Eperjesi graduál verses és »prózai« zsoltárai. Genfi zsoltárok Szenci Molnár fordításában, magyarországi dallamokra”, *Magyar Egyházzene* XVI (2008/2009) 259–270.

²⁸ Ld. a 3. lábjegyzetet.

²⁹ És mernénk Szenci Molnár szövegét „jobbítani”?

hiszen a zsoltárparafrázisok gyűjteménye nem maga a Szentírás, nem Biblia, még akkor sem, ha Szenci Molnár fordítása, így az eredeti genfi zsoltárok a Biblia szövegén alapulnak. Meg kellene találni azt az utat, amelyet többek között svájci testvéreink is kitapostak előttünk és látható-hallható módon azon is járnak.

*

A legújabb svájci német nyelvű énekeskönyv az *Evangelisch-reformiertes* címet viseli. Ezzel szemben nehezen tudom elképzelni, mert inkább a paradicsomi állapotokra emlékeztet(ne), hogy egy közös magyar nyelvű evangélikus-református énekeskönyv jelenjen meg. Az a terv, hogy a református és evangélikus testvérek egyformán énekeljék a genfi zsoltárokat, jelenleg azért sem valósulhat meg, mert pl. a 42. zsoltár dallamát az evangélikusok az egyszerűsített ritmusú német dallammintára éneklék, nem pedig a francia ritmusra,³⁰ a szöveget pedig megváltoztatva, rövidítve. Arra azonban mindenképpen törekednünk kellene, hogy a közös reformációs énekkincs, az eredeti magyar nyelvű énekek, a németből fordított korálok és a genfi zsoltárok azonos nyelvi és zenei alakkal kerüljenek be a különböző felekezeti énekeskönyvekbe.

A fent idézett zsinati beszámoló vége így hangzik: tisztelettel várjuk a jobbító szándékú hozzászólásokat, javaslatokat. Ezért mertem én is hozzászólni.³¹

³⁰ Bár sok helyen a magyar reformátusok is szerették és szeretik ma is kiegyenlítően énekelni, sőt, többször kiadták is ebben a formában.

³¹ Az előadást vita követte, amelynek során volt, aki egyetértett az elhangzottakkal, volt, aki a zsinati döntést támogatta, mások a Szenci Molnár zsoltárok „megváltoztathatatlanságát” hangsúlyozták. Részemről a vitát befejezettnek tekintem; a továbbiakban —hacsak nem igénylik a közreműködésemet— nem szándékozom a témával foglalkozni.